

Vedlegg
til
Sola Historielag's
Årsrapport 2002

Brit H. Hansen
Sekretær

ÅRSMELDING 2002 - SOLA HISTORIELAG

Styret har bestått av:

Leder:	Erik L. Sande
Nestleder:	Tor Erik Hansen
Kasserer:	John Djup
Sekretær:	Brit H. Hansen
Styremedlem:	Marianne Evensen
Varemedlem:	Rolf Soma
Varemedlem:	Kåre Myklebust
Revisor:	Arnold Røyneberg
Valgkomite:	Reidar Melgård
	Ådne Mæland
	Gitle O. Byberg

ÅRSMØTET. Årsmøtet ble avholdt 14.02.02 i Sola kulturhus og årsmelding viste god aktivitet i laget og økonomien var fremdeles god. En har ikke drevet noen medlems-verving dette året men laget har over 80 medlemmer. Hele styret ble gjenvalgt med unntak av Mari Anne Næsheim Hall der Tor Erik Hansen ble valgt til ny nestleder. Årskontigenten ble fastsatt til kr. 100,-.

STYREMØTER. Det er blitt avholdt ? styremøter i perioden som har behandlet ? saker.

MEDLEMSMØTER. Det er avholdt ? medlemsmøter og fremmøte har vært godt med koselig atmosfære. Det har vært en rekke gode kåsører og en rekke temaer har vært berørt

og noen av disse kan nevnes (Se et mer utførlig vedlegg):

- Aksel Eggebø: Vatnet som blei til by. (Stokkavatnet på Forus)
- Geir Sør-Reime: Avaldsnes – Rogalands tusenårssted.
- Torgrim Titlestad: Torolv Skjalg, far til Erling Skjalgsson.
- Trond Rødland: ”Minne og glimt frå den gamle leseboka til Nordahl Rolfsen.
- Marianne Evensen: Kva saga fortel om ruinkyrkja. (Besøk i Sola Ruinkyrkje).
- Eva Wathne: Bilder av gamle Joaslekter.
- John Djup: Kvar gjekk Tjodvegen?
- Jon Stangeland, Oskar Goa, Ole G. Ueland, Erik L. Sande: Ytrabergfeiring 1972.
- Tor Erik Hansen: Kvilesteinane og kva eg trur om dei.

BÅTTUR PÅ HAFRSFJORD. I samarbeid med Madla Historielag ble det 2. juni arrangert en båttur på Hafrsfjord med over 50 deltagere.

ØKONOMI: Laget har som før en meget god økonomi. Pr. 31. desember 2002 hadde laget på høyrentekonto kr. 62.257,- og på driftskonto kr. 36.683,-. Grunnen til det høye beløpet på driftskonto er et tilskudd fra TotalFinaElf og Sola Kommunesom skal brukes i forbindelse med reproduksjon av bronsealder smykker og monter i kulturhuset.

INTERVJUOBJEKT. John Djup har fremdeles ansvaret for intervjuprosjektet og har også i år tatt opp noen av kåseriene på våre medlemsmøter.

SMYKKER FRA REGEHAUGENE. Brit H. Hansen har gått i bresjen for å få smykkene som ble funnet i Regehaugene kopiert og de vil bli plassert på en dukke i en monter i foajeen på kulturhuset. Arbeidet er godt i gang og dukken vil være på plass med det første.

BYGDEBOKKOMMITE. Det er nedsatt en bygdebokkommitte med Ådne Mæland som leder og andre medlemmer er Erik L. Sande og Kåre Kvalvik. Bygdeboken skal dekke tiden fra 1930 og fram til i dag. Kommunen har skuffende nok ikke funnet plass på budsjettet for kommende år så det er uvisst når prosjektet kan realiseres.

DOMSTEINANE. I regi av Kåre Myklebust hadde en i mai og juni dugnad i Ølbergskogen

der en systematisk ved å stikke i jorden med påler greidde å lokalisere steinene og så få de registrert på et kart. En har gått over en stor del av feltet men det er ennå noe igjen.

17. MAI TOGET. Også i år deltok vi i 17. mai toget og Rolf Soma og Trygve Stangeland stilte med veteranbiler. Erik og Brit var vikingparet.

POLENTUR. En har lenge arbeidet med planer for å få til en busstur til Polen og Tyskland og besøke bl. a. en del konsentrasjonsleirer. Odd Fjælberg skal være med som sannhets-vitne og vi vil også besøke den leiren han selv var internert i. Planleggingen og påmelding turen er godt i gang og vil starte 28.april,

SLEKTSGRANSKERDAG. Denne dagen ble i år avholdt på Sandnes kulturhus den 26.10.02 og Sola Historielag deltok med stand sammen med Tananger Minne.

KVILESTEINANE. Tor Erik Hansen og Atle Skarstein har vært meget opptatt av kvilesteinane til Erling Skjalgsson dette året. Det startet med en søndagstur der en del medlemmer sammen med Torgrim Titlestad besøkte steinene. Et fenomen som var nytt for han. Tor Erik skrev en artikkel der han fikk kvilesteinane frem i et nytt historisk lys og denne artikkelen tok Titlestad med i sin nye bok om Erling Skjalgsson.

TJODVEGEN. John Djup og Rolf Soma mener nå at de har funnet ut temmelig nøyaktig hvor traseen til Tjodvegen gikk og la frem sine ferske opplysninger på medlemsmøtet i november. Planen er så å legge dette fram for kommunen og Statens Vegvesen.

KONKLUSJON. Det er med glede vi kan se tilbake på året som er gått. Arbeid med historie er meget givende og i historielaget møter en masse interessante mennesker både i og utenfor laget. Gledelig er det også at blant våre medlemmer er det noen

som har hevdet seg i diskusjonen vedrørende vår lokalhistorie og da spesielt om sagaen rundt kvilesteinane.

En vil også i løpet av 2003 få oppleve å se en historisk riktig kledd dame fra vikingtiden

pyntet med kopier av smykker funnet i Regehaugene. Dette bærer preg av et meget aktivt historielag. Stadig nye oppgaver dukker opp så her er det nok å ta fatt i som har betydning for å belyse vår lokale historie.

For styret i Sola Historielag

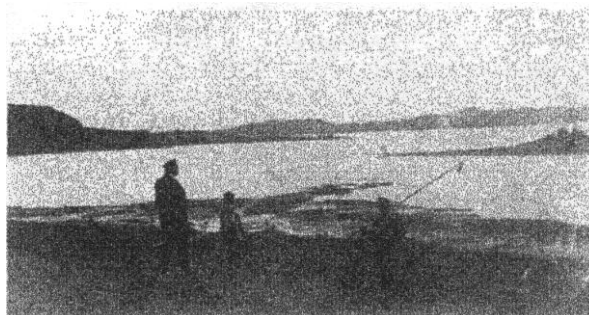
**Erik L. Sande
leder**

Møte nr. 1

Tid: Torsdag 14.februar kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

”Soga om Stokkavannet som vart til by”. Kåsør: Aksel Eggebø

Mesteparten av det arealet som i dag går under navnet Forus-området lå helt fram til 1908 under en fir kvadratkilometer stor vannflate- Stokkavannet. Det vabniskeligste og mest tidkrevende var arbeidet og utskytingen av den 342 meter lange tunnelen under Åsen, noe som startet i april 1906 og ikke var ferdig før 2 år senere. I tillegg var det gravd en 2 km lang kanal. Aksel Eggebø som har skrevet bok om dette, vil fortelle om dette krevende og anebrytende arbeidet.

Start:	kl.19:00
Til stede:	34

Leder åpnet møtet og ønsket alle velkommen til årsmøtet 2002. Spesielt Aksel Eggebø kveldens foredragsholder. Til alle frammøtte var det delt ut nye vedtekter for Rogaland Historie og Ættesogelag. Sungen var som vanlig Sola-sungen hvor Tor Erik Hansen spilte gitar til, leder lovte dessuten at han senere skulle synge Vær sangen til Tobias i Tårnet fra folk og røvere i Kardemommeby.

Temaet for kvelden var ”Vatnet som blei til by” med Aksel Eggebø. Det handlet om ”tørrelaggingen” av Stokkavatnet som i dag kalles Forus området. Aksel er knapt 84 år så han var ikke født da dette tok til mellom 1906 og 1908, men allerede i ung alder fattet han interesse for dette fantastiske arbeidet.

Historien startet helt tilbake til istiden for 13000 år siden for da isen forsvant lå det et grunt vann igjen. Det var på 2-300 mål, med avløp ut mot Gandsfjorden, ved det som egentlig hadde navnet Forus.

Idéen til tørrelagging startet nok midt på 1800 tallet da Skas-Heigre ble drenert, men i april 1906 startet de med arbeidet. Det fleste trodde nok det var lettest å drenere ned mot Gandsfjorden, men den ingeniøren som hadde ansvaret foreslo heller i gå mot

Hafrsfjord. Resultatet av det var at en måtte sprengte en 342 meter lang tunnel gjennom Åsen. Totalt 15 mann var i arbeid og de startet fra begge sider på tunnelen som var 2.5 meter bred og 2 meter høy. To år etter 15.april 1908 var et åpning av tunnelen.

Det tok allikevel lang tid før jorda var god og de hadde store problemer med å grave grøfter. Lettest var det faktisk om vinteren for da hadde en stødige kanter. Emanuel Simonsen var så en tur i Holland for å lære teknikken. Totalt ble det gravd 40 mil med grøfter som drenerte ut ca. 4000 mål. Det første kostnadoverslaget hadde vært på kr. 30 000,- , men det ble til slutt på kr. 145 000,-, men det ble gitt en del offentlig støtte til prosjektet.

Det kom kommentarer fra Arnold Røyneberg om at kjærligheten måtte ha blomstret over isen over Stokkavatnet , da det var veldig mange familier som for eksempel hadde far fra Røyneberg og mor fra Stokka siden eller omvendt. Flere andre kommentarer var om hvor bløtt det var og som det nok fremdeles er i området. Da en for eksempel skulle bygge Statoil bygget, fortalte Nils Sandanger som var byggeleder, at pelene forvant, han fortalte og hvor nøye en måtte drenere Golfbanen. Nils som er oppvokst i nærheten fortalte om ”manndomsprøven” da de som gutter vasset gjennom tunnelen, selv om det var diverse dyr inni.

Det gamle kanalen ble for noen år siden erstattet av ny og større med en som går mer direkte mot Joa.

Møte nr. 2

Tid: Torsdag 7.mars kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

Avaldsnes Rogalands tusenårssted og Norges eldste kongesete

Spesialkonsulent i Rogaland Fylkeskommune **Geir Sør-Reime** vil fortelle om Avaldsnes og arbeidet for å gjøre dette til tusenårsstedet for Rogaland.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.2-02

Tid: kl: 19:00- 21:45

Til stede: 33

Tema: Tusen-års stedene

(et opplegg i samarbeid med Sola Folkebibliotek og Sola Folkeakademi)

Leder åpnet møtet og alle flyttet seg så til biblioteket for å se bilde-utstillingen av forskjellige tusenårssteder i Norge. Samtidig oppfordret leder til å tenke på Sola's tusenårssted og ideer til dette.

Etter dette fikk Geir Sør-Reime ordet. Han er ansatt i fylkeskommunen, men utlånt til Karmøy kommune for å få igjennom fylkets tusenårsstedprosjekt på Avaldsnes. Han og Marit Synnøve Veia var de som hadde vært pådrivere for å få fylket til å akseptere Avaldsnes som fylkets tusenårssted.

Initiativet til tusenårsfeiringen kom egentlig fra FN, og med Åse Kleveland som Kulturminister ble det bestemt å dele dette i 3 deler, nyttårsfeiring, tusenårssteder og nasjonale bygg. Det ble dannet et tusenårsselskap og ideene var store, men ny regjering ble dannet og midlene kom ikke. Det endte opp med å satse på et tusenårssted for hvert fylke med statlig støtte. De fleste kommunene hadde funnet sitt sted, men måtte finansiere dette selv. Stedet skal være ferdig 2005 for da samtidig å feire 100-års jubileet for løsrivelsen fra unionen med Sverige.

I Rogaland stod kampen mellom Ullandhaug og Avaldsnes, og det siste vant etter stor innsats fra bl.a. kveldens foredragsholder.

Geir Sør-Reime startet med å fortelle om andre tusenårsprosjekt han var involvert i, som Gulen ytterst i Sognefjorden hvor en regnet med at Gulatinget stod. Her skulle det settes opp 150 steinkors i en moderne form, for å markere stedet.

Hå kommune var et annet prosjekt med Obrestad fyr og Hå gamle prestegård, med kulturutstilling i hevda løå. Bl.a. annet spant de på at Olav Tryggvasson kunne ha trødd sine barnsbein her.

Etne kommune var et annet prosjekt hvor de også, som Sola har mange spor fra gammel tid. Her skulle de bygge et kulturhus med en utescene.

I Lindås kommune utenfor Bergen, hvor de regnet med at kong Håkon de Gode er begravd, får de ikke lov å ha det årlige spillet sitt på selve gravhaugen, men vil bygge en utescene like ved.

Så til Avaldsnes, et sted hvor Sør-Reime hadde engasjert seg i mange år. Allerede for 15-20 år siden ville en bruke områdene til industri, noe de klarte å unngå for stedene nærmest Avaldsnes. Forskjellen med Sola og Karmøy kommune var at det var full støtte fra politikerne til utvikle Avaldsnes som et historisk senter.

Stedet er beskrevet i tidlige skrifter som bl.a. av Snorre som et av kongsssetene i Norge og det finnes i tillegg til Olavskirken, gravhauger og bautasteiner. I den senere tid er det gjort funn på havbunnen i viken ved Olavskirken som viser at dette har vært et viktig, handelssted i Hansatiden.

I 1994 ble det startet et forskningsprosjekt om Avaldsnes og det skrevet flere bøker om stedet. Kommunen tildeler fast ca. 1mill. kr. i året til denne type arbeid, som har sterkt vært med på å få fram kunnskapen og blesten om stedet. For det er enighet i kommunen at det ikke er nok med bare skilting av stedet, det må en opplevelse til. Stedet har i tillegg til kirken også et Vikingsesenter som blir drevet som leirskole i samarbeid med skolene på Karmøy.

Arbeidet med å få tusenårsstedet startet i 1997 og kampen stod hardt mot Ullandhaug. Avaldsnes vant, men Sør-Reime kommenterte at hvis Stavanger hadde vært villig til å ha samarbeid med Sola og brakt inn historiske steder syd for Ullandhaug, hadde nok kampen blitt mye vanskeligere.

Selve tusenårsstedet skal være et opplevelsessenter, hvor en ved hjelp av moderne teknikk skal vise historien til stedet og i sundet utenfor. Erling Skjalgsson får også en rolle å spille her sammen med andre kjente Vikingskikkelser som har hatt med Avaldsnes og gjøre.

Sør-Reime forklarte så om arbeidet videre og forskjellige driftsmodeller for det nye senteret og Vikingsesenteret.

Etter at Sør-Reime var ferdig oppfordret leder til diskusjon om hva en skal gjøre for å i gang igjen arbeidet i Sola. Dette hadde tidligere strandet pga av at det ble for dyrt. Arbeidet med Sola's tusenårssted ligger for tiden helt i dvale. Torvald Sande som hadde vært med i komiteen fortalte hva ideen hadde gått ut på, men sa at vi egentlig manglet en ildsjel som Geir Sør-Reime til pushe arbeidet. Sør-Reime svarte at han var åpen for engasjement og la til at Sola hadde like gode betingelser til å få til lignende ting som på Avaldsnes. Han ble spurt om a nevne 5 ting som måtte til for å få det til, hvor han svarte: Først må en ville det, så må en bevilge penger på et årlig driftsbudsjett, deretter må en ikke legge opp til at dette skal gå opp bedriftsøkonomisk, dette er sosialøkonomi. Stedet må ha noe å formidle og å lages slik at folk vil komme igjen.

Møte nr. 3

Tid: Torsdag 18.april kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

Torolv Skjalg Far til Erling Skjalgsson

Vi har vært så heldige å få Professor dr.philos **Torgrim Titlestad**, til å fortelle om Torolv Skjalg, storthøvding og far til Erling Skjalgsson.

Professor Titlestad er vel den i Norge som vet mest om Erling Skjalgsson og hvilken rolle både han og familien hans spilte i Norge på den tiden. Han har skrevet flere bøker om dette og er vel den som mest prøver å få fram hvor viktig Sola var på den tiden.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.3-02

Tid: kl: 19:00- 21:30

Til stede: 34

Leder åpnet møtet og ønsket alle velkommen. Han nevnte så om arbeidet med å få laget kopier av smykkene fra Regehaugene, om Fjøreneset og at dette var navnet og ikke Jåsund halvøya og om Arne Helvik som engasjerer seg for å få markert år 2005. Han nevnte videre at Tor Sørnes nå var ferdig med en bok om faren Rasmus Sørnes og at til slutt på møtet ville Odd Fjælberg fortelle om et turopplegg til konsentrasjonsleirene i Tyskland og Polen. Sangen for kvelden var, ”No livnar det i lunnar”.

Så til kveldens foredragsholder, professor Torgrim Titlestad som skulle fortelle om Torolv Skjalg, ”den sjeløyde”, far til Erling Skjalgsson.

Fortellingen om ham er basert på sagn, oversatt og nedskrevet av Tormod Torfæus (1636-1719), en Islandsk historiker som bodde i Kopervik. Historien er basert på det storverket Torfæus skrev og er kalt ”*Historia rerum Norvegicarum*” - 2000 sider på Latin som enda ikke er oversatt til Norsk. Selv om Torfæus skrev dette flere hundre år

senere enn vikingetiden, baserte han dette på skriv på islandsk, fra ca.1200, dvs samme tiden som Snorre skrev sine verker.

Professor Dr. philos Torgrim Titlestad, er vel den som vet mest om Vikingetiden her i distriktet og han er av den oppfatning at alt for mye av vår historie er basert på Snorre Sturlasson. Han mener at Snorre mer skrev det som var politisk korrekt og passet den dansk og østlandsk styrte makten som står bak vår ”skolebok” historie. Av samme grunn er flere alternative kilder til Snorre enda ikke er oversatt fra Islandsk eller Latin, noe som også betyr at mye spennende kan bli funnet ved videre forskning.

Torolv Skjalg, Erlings far, var en storhøvding som sannsynligvis styrte over store deler av vestlandet. Torolv døde allerede i ca. 968/970, mens Erling ble født ca. 965, så han kan umulig ha satt sterke preg på sønnen. I historien sies det at Torolv måtte være rik da han benyttet snekkere fra Vendeland, dagens Polen bl.a. for å bygge en gildehall i laftet tømmer, den gang en ukjent byggeteknikk i Norge. Torolv var av den mektige Hårda-ætta og Titlestad mener at han ble plassert på Sola av strategiske grunner via giftemål.

Titlestad fortalte videre hvordan han også ble gift med kona til Lodin en god venn fra Ervik ved Stad. Sagnet sier videre at Torolv tilrøvet seg henne etter at bygningen Lodin sov i tok fyr, slik at han døde.

Torolv tok Gyda, sin senere kone med seg tilbake til Sola, sammen med de to sønnene Ulv og Ragnvald.

Ved giftermålet med Gyda fikk nå Torolv makten og kontrollen over Ervik. Ervik var i henhold til Titlestad et mye rikere og viktigere sted enn i dag, der hvor vestlandet slutter like ved Stadlandet. Med annen slekt som inngift oppetter kysten hadde nå Torolv faktisk ordnet seg makt og innflytelse over hele Vestlandet. Torolv var den mektigste av Hårda-ætta på denne tida og han møtte som fremste tillitsmann for Rogaland på Gulatinget.

Tilbake til Sola hvor Ragnvald, sønn til Lodin, etter en stund nå var blitt leder for alle trælene og fikk i oppdrag av Torolv å bygge denne gildehallen som er nevnt over. Torolv reiste som vanlig i Viking om sommeren og da han kom tilbake var hallen ferdig og det ble kalt til fest. Etter at alle han drukket lenge og godt og de ikke kunne gjøre mye rede for seg, stengte Ragnvald og snekkerne fra Vendeland av dørene og satte fyr på huset så ingen kom ut og Torolv og mye slekt til Erling døde. Erling var satt vekk til oppfostring, så han var ikke her.

Titlestad mener at hvis en finner denne hallen med brente bygningsrester, kan en bevise at dette faktisk har skjedd og å fastsette hvor gården til Torolv lå.

Ragnvald, konen Sigrid og sønnen Gunnar flyktet sammen med snekkerne tilbake til Ervik. Underveis kom de ut for et voldsomt uvær og snekkerne døde, mens Ragnvald, konen og sønnen klarte å redde seg i land. På Ervik tok Ragnvald tilbake eiendommene, men han var redd for sønnen Gunnar som hadde sett ham tenne fyr på huset på Sola. Derfor satte han gutten i en båt til havs og forlot ham der. Ragnvald ble en mektig mann. Han ble senere kristnet av Olav Tryggvasson, og ble samtidig benådet av Olav fra sin udåd ved å drepe Torolv.

Sønnen til Ragnvald drev nordover til nord for Namdalen, kom i land og ble tatt vare på av et par som ikke selv hadde barn. De visste ingen ting om det som hadde skjedd eller hva han het og kalte ham derfor Raud etter fargen på klærne han hadde på seg. Han ble faktisk kristnet av Olav Tryggvasson samtidig som faren, uten at de visste om hverandre. Raud vokste opp og ble en mektig mann, men det er en annen historie.

Proffesor Titlestad ble også utfordret av historielagets engasjerte medlemmer hvor det bl.a. ble spurt om slaget ved Svolder og Olav Tryggvasson's skjebne. Titlestad mente faktisk at noen hadde den teorien at Olav Tryvassons ikke ble drept ved Svolder, men en periode var guide i Vatikanet og til slutt endte opp som munk i Syria.

Titlestad fikk og spørsmål om hvor Erling Skjalgsson kunne være begravd som beskrevet i Soga om Sola og Madla. Svaret var at siden han var blitt kristnet så var han sannsynligvis blitt begravet på en kirkegård og ikke i en gravhaug. Dette kan være ved Ruinkyrkja eller under Domkirken.

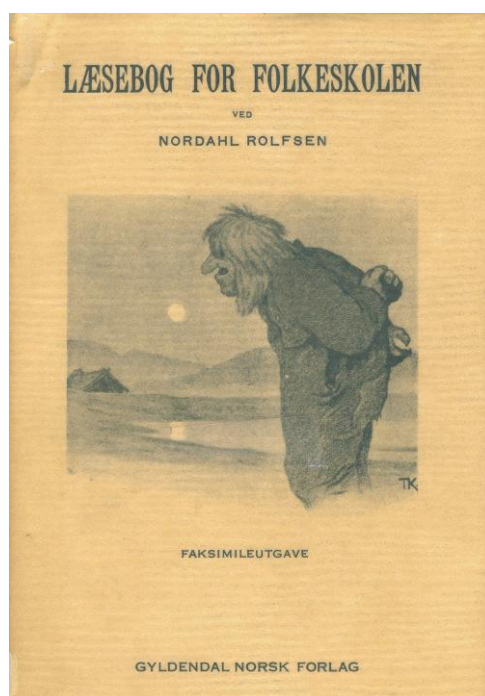
I en engasjerende kveld ble også Titlestad satt på den teorien at Slaget Hafrsjord var som gladiatorens kamp i Romerriket, i og med at de skipene som våget seg inn i Hafrsfjord ikke kom ut igjen hvis de tapte. Til det var innløpet for trangt og strømmen for sterk , for målet var å vise krefter på sjøen for Vikingene. De som kontrollerte Hafrsfjord var de sterkeste og hadde makten over Sør-Vestlandet.

Møte nr. 4

Tid: Torsdag 19.september kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

"Minne og glimt frå den gamle leseboka" **til Nordahl Rolfsen**

Historielaget har fått **Trond Rødland** til å fortelja om leseboka. Han er ein fantastisk god kosør, så dette blir ein hyggeleg kveld.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.4-02

Tid: kl: 19:00- 21:20

Til stede: 28

Leder åpnet møtet og ønsket alle velkommen. Han tok det for gitt at alle hadde hatt en fin sommer.

Han introduserte så Trond Rødland, kveldens foredragsholder som skulle snakke om Nordahl Rolfsens lesebok. Videre opplyste leder at nå var Tjodveien funnet og litt om arbeidet med Domsteinene. Han fortalte også om prosjektet med å rekonstruere Regehaug smykkene. Han opplyste at Per Skjørestad ville selge boka si i pausen. Sangen for kvelden var "Til lags åt alle kan ingen gjera" av Ivar Aasen, som var hentet i fra Nordahl Rolfsens lesebok.

Kveldens foredragsholder er egentlig en gammel bonde fra Mæland på Klepp med stor interesse for litteratur. Særlig var han opptatt av "Læsebok for folkeskolen" som faktisk er den mest leste boken i Norge etter bibelen, hele 8 millioner eksemplarer er laget.

Når skumringen falt på og folk var ferdig med dagens arbeid, ble den ofte tatt fram og dikt og rim ble lest høyt, gjerne et vers hver. Alle eldre kunne "Terje Viken" på rams.

Bare utvalgte forfattere kom med, og den var skrevet både på landsmål og riksmål. Det var ikke bare dikt og rim, men også historie, eventyr og naturfag. Bl.a annet om slaget ved Svolder, Olav Tryggvasson og Ormen Lange. Eventyrene til Jørgen Moe var med og når Rødland fortalte Fanitullen var det nesten så vi kunne høre haringfela . Arne Garborg og Henrik Ibsen var noen av forfatterne og særlig engasjerende var det når Rødland fortalte deler av Per Gynt. Han fortalte og den gripende fortelling om Vesleblakken, som reddet livet til veslegutten da han var syk. Selv fikk Vesleblakken lungebetennelse etter den slitsomme turen for å hente lege. Stykket er skrevet av Jakob Bredal Bull.

Han avsluttet med å si at han håpet at dette fikk tilhørerne til å minnes leseboka og barneskolen.

Leder takket for et engasjerende fordrag og spesielt den flotte framføringen av Per Gynt.

Per Skjørestad fikk så lov til å si noen ord om boka si og selge den i pausen.

Etter pausen fortalte Odd om Polen/Tysklandsturen i slutten av april. Pris ca. kr. 6000,-

På oppfordring fortalte Trond Rødland en forkortet versjon om Brødrene av Bjørnstjerne Bjørnson. De holdt meget av hverandre og hadde bestemt at de aldri skulle bli uforlikte. Men arven etter faren forandret det. Men etter mange år med ufred og like før den ene døde av sykdom ble de forlikte.

Alle som var til stede denne kvelden var mektig imponerte av Rødland som hadde et veldig engasjement og kunne fortelle alt uten manuskript

Møte nr. 5

Tid: Torsdag 17.oktober kl 18:00

Sted: Sola Ruinkyrkje

Sola Ruinkyrkje

Denne kvelden møtes vi i den flotte Sola Ruinkyrkje kl.18.00. Marianne Evensen vil fortelle om om kirkens historie og om kunstneren som bodde der. Det vil også være et musikalsk innslag.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.5-02

Tid: kl: 18:00- 20:10
Til stede: 27

Leder åpnet møtet og ønsket alle velkommen. Han sa at han ikke hadde følt seg så høytidlig siden han var megler i Rygekongen. Han startet opp med å lese en bønn skrevet av Frans avAssissi.

Så ble resten av kvelden overlatt til Marianne Evensen som ønsket oss velkommen til "hennes" sted her i Ruinkyrkja. Hun fortalte at her tilbrakte hun ganske mye tid for det var mye folk innom. Ofte var dette i sammenheng med seminarer og møter eller det var private arrangement, korøvelser eller spesielle kirkelige handlinger. Rent praktisk sett satte en stolene mot alteret hvis det var kirkelige handlinger som bryllup, mens for andre arrangement var de snudd ut mot vest mot det store glassvinduet. Kirken har en meget spesiell historie og på grunn av det er den ikke gjenoppbygd til å være helt lik den som ble bygget ca. 1120. Ved utgravingene i 1986 ble det i og utenfor kirken funnet rester av flere stolpehull, som mest sannsynlig betydde at det hadde stått en trekirke her før. Dette bekreftes igjen med at det ble gravd ut flere skjeletter inne i kirken, da det på denne tiden var vanlig å begrave folk inne.

I lang tid har det vært en oppfatning at det måtte være her at Erling Skjalgsson hadde gården sin. Kirken er lik Sørbo kirke på Rennesøy.

Sola kirke var i bruk som kirke fram til 1842, da ble den nye trekirken på Sola åpnet og steinkirken ble liggende med bare murvegger, uten tak. De 2 andre kirkene i Sola, som lå på Tjora og Håland, ble også revet i 1842. Sola kirken stod som en ruin fram til 1871 da den kjente maleren Jakob Bennetter kom hjem fra lang tid i Paris og fant ut at han skulle bygge opp ruinene til atelier. Det tok hele 10år før han ble ferdig med ombyggingen og han bodde her helt til sin død i 1904. Bennetter gjorde store

ombygginger av kirken og hadde bl.a. et stort vindu mot nord og vinterhage på sørsiden hvor han dyrket bl.a. roser og druer.

Bennetter som egentlig var sjøkaptein startet som maler ved en tilfeldighet. Han ble berømt og hans malerier finnes i flere kjente gallerier, men han ble aldri rik på malingen sin.

Da tyskerne kom i 1940 rev de huset/kirken til Bennetter, da dette var et alt for godt landemerke for allierte fly. Heldigvis var det noen som merket steinene av den opprinnelige ruinen og ordnet med lagring. Den andre Sola kirken ble også revet. Mellom 1982 og 1984 gjennomførte Riksantikvaren i samarbeid med arkeolog Alf Tore Hommedal et gjenreisningsarbeid av den gamle ruinen, hvor en gjenbygde murene og beskyttet disse med et slags tak. Men Sola kommune var ikke fornøyd med bare dette og ønsket å gjenreise den gamle middelalderkirken, noe Riksantikvaren ikke mente det var grunnlag for. Det ble så i 1989 utlyst en arkitekt konkurranse hvor en la vekt på at en også skulle ta vare på Bennetters ombygninger og at en klart skulle skille det bevarte og det nye murpartiet. Ansvarlig var arkitekt Kloster og arkeolog Alf Tore Hommedal. Resultatet er blitt dette flotte bygget, som alle i Sola bør være stolte av.

Marianne fortsatte så med flere fortellinger om Bennetter og det ble en trivelig kveld i Ruinkyrkja hvor alle stirret i lang tid på den vakre solnedgangen bak Marianne. Leder takket så Marianne for hennes engasjerte fordrag og sa vi var heldige som hadde en slik ildsjel blant oss. Hun fikk så den vanlige gaven fra laget, denne gangen med Ruinkyrkja påmalt i tillegg til Erling Skjalgsson.

Møte nr. 6

Tid: Torsdag 21.november kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

Joa slekter og Tjodveien

Denne gangen prøver vi noe helt nytt. Opplegget er laget av lagets egne medlemmer hvor vi i første delen viser en bildesamling gjort av Eva Wathne om flere familier fra Joa. Men Eva trenger hjelp fra dere til å finne ut hvem som er på noen av bildene.

I den andre delen vil vi vise hva John Djup og Rolf Soma har funnet ut om hvor den gamle ferdselsveien "Tjodveien" gikk på Sola. Her har nok flere av dere noe å fortelle, da den i dag enkelte plasser er helt borte.

Tid: kl: 19:00- 21:30
Til stede: 28

Leder åpnet møtet og ønsket alle velkommen og etterpå fikk Eva Wathne slippe til. Hun skulle denne kvelden ta fram en bildebok om Joa slekter.

Hun startet med å forklare hvordan en kunne tidsfeste bilder, da hun hadde kommet fram til følgende metode basert på hvem som hadde fotoapparat:

- Atelier 1860
- Omstreifende fotografer 1880
- Postkort 1905
- Amatørfoto 1920
- Luftfoto 1930

Hun sa og at det var og viktig å bevare fotografiene i et rom med jevn temperatur og tørt. Det beste plassen var ofte i gangen. Hun ga også ut en liste over fotografer i Stavanger og Rogaland, som også kunne tidssette bildene.

Bakgrunnen for at hun hadde satt i gang dette innsamlings arbeidet var at det i boken "Sola Bilder 1860-1960" var kommet med svært få bilder fra Joa samt at Atle Skarsten trengte bilder til utvandrer boken sin. Det hadde ikke vært helt lett å få låne

disse albumene og enda vanskeligere å få fatt i navn på de som var på bildene. Enok på Joa og Torgeir i Åsen hadde vært svært hjelpelige med opplysninger.

Vi gikk gjennom mange bilder hvor folk stod oppstilt i finstasen og smilte til fotografen. Spesielle minner for de salen ga ”Melkebilten” og skolehuset ”Banken”. Særlig ”Banken” fikk i gang kommentarene og leder var en av dem som kjente mange på bildet. Skolebygningen stod faktisk først i Solakrossen for deretter å bli flyttet til Grannes hvor det var skole under krigen. Senere ble bygget flyttet tilbake til Sola og står der i dag som for- samlingshuset til Røde kors (gamle Ljosheim). Mange bilder ble vist og Eva hadde enda flere bilder hun kunne ha vist, men tiden strakk ikke til.

Odd Fjælberg fikk så slippe til for å fortelle om Polen turen. Så ivrig som han er blir 5 minutter ofte til 15, men nå nærmer turen seg. Leder sa at det vil bli sendt ut til medlemmene når hele programmet var klart.

Etter pausen stod Tjodveien på programmet. John Djup fortalte om forespørselen fra Madla Historielag og at han og Rolf Soma hadde satt i gang å lete. Kåre Myklebust hadde kommet til senere. John fortalte at Rein Torstensen fra Statens Veivesen gjerne ville ha en tilbakemelding om hva en hadde funnet. De hadde vært innom biblioteket på DH og Statsarkivet, men det var Per Skjørstad som kom med det som manglet til slutt. Det ble så en bildetur langs Tjodveien, eller det som var igjen av den helt fra grensen mot Stavanger på Ullandhaug til Flyplassen.

Møte nr. 7

JULEMØTE I SOLA HISTORIELAG

Vi inviterer til møte -TORSDAG 12. DESEMBER KL. 19.00 - på Sola kulturhus.

Kveldens tema blir:

YTRABERGET 1972 - 1100 ÅR ETTER SLAGET I HAFRSFJORD

I 1972 var det 1100 år siden slaget i Hafrsfjord og det ble behørig feiret med et stort riksjubileum. Sentralt i denne feiringen stod daværende ordfører Ole Gabriel Ueland, kommuneingeniør Oskar Goa og kommunestyrerepresentant Jon Stangeland. Alle tre vil være med på møtet og fortelle om sine opplevelser under begivenheten og spesielt om det som skjedde på Ytraberget med selveste kong Olav V tilstede.

Det vil og bli vist lysbilder og en video fra feiringen.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.7-02

Tid: kl: 19:00- 21:20

Til stede: 44

Leder åpnet møtet og ønsket velkommen til det 5.julemøtet og spesielt til dagens hovedpersoner Jon Stangeland, Oskar Goa og Ole G.Ueland.

Før disse kom til ble det utdelt innbydelse til Polenturen. Leder fortalte om Erling Skjalgssons minnedag i Madlamark Bydelshus den 21.desember .

Så til kveldens program som handlet om 1100-års jubileet for Norges samling på Ytraberget i 1972. Jon Stangeland var førstemann ut. Han hadde hatt en sentral rolle og var Sola kommunes representant i jubileums-komiteen, sammen med 5 andre fra Stavanger.

Selve ideen for jubileet var kommet fra Arne Helvik i Sola Arbeiderparti. Etter hvert tente flere og flere på ideen og det ble til slutt dannet en Rikskomite. Ordføreren i

Stavanger ble engasjert og det ble til slutt dannet denne lokale komiteen hvor Jon Stangeland var medlem.

Ambisjonene var store, kongen skulle være med, men Stavanger ville at hovedarrangementet skulle være hos dem. Til slutt ble det da enighet om jubileet skulle markeres så nærme som mulig hvor slaget i Hafrsfjord stod, nemlig på Ytraberget.

For Sola kommunes del ble først forslaget avvist, Rådmann Sortland satt som kjent på pengesekken og han var redd for at det ble for dyrt. Prosjektet var dristig og helt avhengig av godt vær. Opplegget var ellers at kongen skulle ankomme Stavanger med kongeskippet, ha lunsj på Alstor for så å reise fra Madla med en av forsvarets motor-torpedobåter (MTB). Ved Ytraberget skulle de legge til ved en midlertidig kai for så å gå en sti opp et stykke. Her skulle det holdes taler og han skulle avduke en bautastein og signere den.

Sola kommunens tekniske sjef den gangen, Oskar Goa fikk så ordet. Han startet med hvordan Jon Stangeland kom for å forklare planene, noe han var svært lunken til. Etter hvert tødde han opp og ble veldig engasjert i planene. Først laget de en modell av Ytraberget, som han hadde med på møtet, for å se hvordan de kunne få det hele til. Bl.a annet måtte de jobbe tett med Arkeologisk Museum for en del av opplegget var å bygge deler av Bygdeborgen på Ytraberget opp igjen. (fra Folkevandingstiden ca 4-500 e.kr.) En stein fra borgen som grunneieren Valvik plukket ut, skulle brukes som Bautastein og den skulle flyttes og plasseres. Til å flytte steinen og å bygge tribune fikk de hjelp av Helikopter Service, ved støtte av Dir. Hankø, som brukte helikopter for å løfte ting på plass. Alt måtte testes på forhånd, flo og fjære, båtreisen til fra Madla osv., noe som ble gjort i tett samarbeid med Marinen. Faktisk hadde MTB'ene problemer med å komme under Hafrsfjord brua og måtte vente 3 dager før de fikk de rette forholdene til å seile inn og en uke på vei ut.

Goa hadde også på egen regning fått en ivrig fotograf i kommunen til å ta opp forberedelsene og arrangementet på Ytraberget. Filmen ble vist på møtet sammen med lysbilder som Erik L. Sande hadde tatt.

Prosjektet vokste, men Sortland var fremdeles ikke veldig villig til å støtte prosjektet, så Goa måtte se om det var midler på andre kontoer. I etterkant ble midlene tildelt, men det var ikke takket være formannskapet, men heller at Goa tok seg en del friheter.

Ole Gabriel Ueland fikk så ordet, han var kommunens ferske ordfører den gang og ble mer eller mindre kastet inn i det. Mens Skjulerud eller Klaes Gil skulle lese et på forhånd skrevet stykket, men de nektet av "kunstneriske grunner", så Ole Gabriel ble gitt denne oppgaven. Han var ikke lite nervøs for denne oppgaven, men det gikk jo greit til slutt. Ellers hadde han som oppgave å ta seg av kongen under oppholdet og særlig å passe på kongen oppover stien til bautasteinen.

Etter pausen fikk så daværende rektor på Røyneberg skole, Hermod Arnø ordet og han forklarte fra sin rolle som speaker. Skolen skulle også plukke ut den tredje som skulle overleve gaver til kongen og kronprinsparet uten de to barnbarna til Valvik. Valget var basert på en tegnekonkurranse og det ble Marit Fredriksen. Gavene hadde han hjemme hos seg selv natten før dette skjedde og han sa at han nesten ikke sov den natten pga av at han var redd noen ville komme å stjele gaven.

Etter disse minnerike og interessante beretningen om vår nære historie ble det julegrøt og rød saft.

Møte nr. 8

Tid: Torsdag 16.januar kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

**Erling Skjalgsson,
"Kan vi gjøre mer for å få ham fram i lyset
og finne mer ut om ham"**

Lagets nestformann fortalte om Erling Skjalgsson og nye opplysninger som en har funnet ut om ham. Han påstår og kan bevise at Erling siste dag ikke endte i Soknasundet, men i Boknasundet.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.8-02

Dato: 16/1-03
Til stede: 40

Leder åpnet møtet og ønsket alle et godt nyttår og velkommen til dette første møte i 2003. Han måtte dessverre beklage at den oppsatte kåsøren Njål Vadla hadde måtte melde forfall, men i stedet var lagets nestformann Tor Erik Hansen bedt om å overta. Leder fortalte også at nå var Polen-turen var sikret. men at det allikevel ikke for sent å melde seg på.

Til slutt fortalte leder også om Erling Skjalgssons minnedag som denne gangen ble avholdt på Madlamark Bydelshus.

Tor Erik fikk så ordet og temaet var: Erling Skjalgsson, "Kan vi gjøre mer for å få ham fram i lyset og finne mer ut om ham". Ved framvisningen benyttet han en

flott ”lysbilde” framvisning for å vise hva nytt som var funnet ut om Erling og spesielt hans siste dag.

Alt dette rundt Erling Skjalgsson hadde startet i begynnelsen av november etter at laget hadde invitert Prof. Torgrim Titlestad til en tur til Erling Skjalgssons kvilesteiner langs Hafrsfjord. Senere hadde de foretatt å utveksle synspunkter og ideer ved bruk av e-mail. I en gruppe bestående fra lagets side Tor Erik og Atle Skarsten, mens Titlestad, marin arkeolog Endre Elvestad fra Sjøfartsmuseet og Frans Arne Stylegard som er fylkesarkeolog i Vest-Agder var de andre.

Diskusjonen i gruppen startet med en del spørsmålsteget om kvilesteinene og om de var satt opp for å formidle noe spesielt. Videre ble det satt spørsmålsteget om slaget stod i Soknasundet eller Boknasundet. Altså kun en bokstav forskjell mellom Sokn og Bokn.

For å finne mer ut om dette måtte de sammenligne hvor fort et vikingskip kunne seile i forhold til hvor fort en mann på hest kunne ri fra Egersund, hvor Olav lå før racet med Erling startet. Beregningene viste at hesten kommer litt før til Sola og Erling fikk beskjed, men da skulle Erling så mobilisere folkene for å stoppe Olav. Olav og følget hadde nok derfor allerede passert utfor Sola, da Erling fikk skipene ut fra Risavika eller Hafrsfjord. Hvis det var Sokn vil han da ikke ha mer en 15 min. til et slag med Erling, og her snakker vi ikke bare om å drepe ham, men hele mannskapet på ca. 200 mann. Hvis det var Bokn ville han ha mer tid ca. 35 min. så Bokn virker mer logisk.

Videre er flere skrevne kilder og artikler blitt sjekket for å se hva de nevnte om Sokn eller Bokn. Verken Heimskringla av Snorre og Den Legendariske Olavsagaen nevner direkte Sokn, men bruker mer Bokn som referanse. Hvis en så sammenligner det at det står skrevet om geografien og bl.a. at de seilte nord i sundet etc. stemmer ikke dette med Sokn, da det var jo der at Erling’s folk ville seile inn. Sammenligner en nøye hva som står skrevet virker det mest sannsynlig at det er Bokn.

Etter slaget mellom Olav og Erling som før jul, blir alle likene ført hjem til Sola. Dette må ha vært en traumatisk opplevelse når så mange fra en bygd ble drept på en gang. Husk at det bodde ikke mer enn 5-6000 på hele Jæren den gangen. Da de kom til nord i Sola ved Jåsund gikk de i land og på hver gård ble det satt ned en bautastein for å markere. Slik gjorde de helt til de kom opp til Solagården. Disse steinene står der den dag i dag og ligger på en utrolig rett linje og må ha blitt satt opp slik av en spesiell grunn, hvorfor? Tor Erik hadde en teori at de ble et slags hedensk symbol for å markere hendelsen og faktisk flere hendelser for Erling folket i denne perioden. Teorien er at de markerer en slags hevners hærpil opp mot Bokn.

Dette med Bokn hadde igjen ledet til at de hadde søkt i gammel litteratur og om de nevner Bokn. Dette har de da funnet beskrevet i Norges eldste Arkeologisk-Historiske tidsskift ”Urda” som kom ut i 1842 første gang. De er utgitt av Bergen Museum og skrevet av datidens Bergens biskop Jacob Neumann. Han påstod og da basert på flere fortidsminnefunn ved Boknasundet, at disse må være satt opp for å markere slaget mellom Erling og Olav. Neumann som var en mektig mann den gangen sentet kopi av Urda til omtrent alle i Norge som var av noen betydning. Så Tor Erik spør hvorfor dette er blitt glemt og ikke brukt senere.

Det er tydelig at mye mer kan gjøres for å få fram Erling Skjalgsson i lyset. Vi kan som en avslutning si at Erling ikke er glemt og at mye nytt kan finnes til og med av amatører i historielaget, så vi får vente og se hva som blir det neste.

Brit H. Hansen
Sekretær